

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

Tavoite 1: Nuori voi hyvin koulussa ja oppilaitoksessa

Tavoite 2: Jokaisella nuorella on pääsy mieluisaan harrastukseen matalalla kynnyksellä

Tavoite 3: Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä vähenee

Ensimmäisen korin tavoitteet ovat pääosin kannatettavia. Nuorten hyvinvointiin liittyvään tavoitteeseen on sisällytetty vain kuntien ja hyvinvointialueiden vastuulla olevia asioita, ja työnjako vaatii vielä konkretisointia. Korissa on laajasti nuoria koskevia tavoitteita ja toimenpiteitä, jotka liittyvät opetuksen ja kasvatuksen hallinnonalaan, kuten yhteisöllinen opiskeluhoito. On hyvä tarkentaa, mitkä kuuluvat vahvasti nuorisopolitiikkaan, mistä toimenpiteistä vastuu kuuluu muille toimialoille ja mitkä asiat tehdään yhdessä. Sosiaali- ja terveystoimen osallistuminen nuorten aikuistumisen palveluihin on erittäin tärkeää ja varmistettava.

Yksikään hallinnonala ei voi yksin ratkaista nuorten hyvinvointiin liittyviä haasteita, joten ohjelman tulisi ohjata yhteistyöhön voimakkaammin. Koulun ja oppilaitoksen näkökulmasta on oleellista, että nuoren päivää katsotaan kokonaisuutena ja yhteistyötä tehdään monialaisesti. Myös perheiden merkitys tulee tunnistaa osana monialaista yhteistyötä. Tämän tulisi näkyä voimakkaammin ohjelman kirjauksissa. Nuorisotyön onnistumisen edellytykset vahvistuvat, kun toimintaa toteutetaan yhteistyössä eri yhteistyökumppanien, kuten opetus-, sosiaali- ja liikuntatoimen sekä poliisin kanssa ja sellaisissa paikoissa, joissa nuoret jo ovat. Helsingissä on saatu hyviä tuloksia uusista toimintatavoista, joilla edistetään nuorten hyvinvointia ja opiskelukykyä liikunnan avulla osana koulu- tai opiskelupäivää.

Etsivän harrastustoiminnan ja harrastuspolkujen edistäminen ovat kannatettavia tavoitteita. On hyvä myös kiinnittää huomiota harrastuneisuuden alueelliseen eriytymiseen ja esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten nuorten harrastamiseen. Pääkaupunkiseudulla kohonneet

elinkustannukset ovat luoneet esteitä harrastamiselle myös niille perheille, joilla oli siihen aiemmin varaa.

Harrastamisen tukemisessa tulee huomioida koko harrastamisen laaja kenttä, eikä korostaa ainoastaan kulttuurista harrastamista. Harrastaminen tukee hyvinvointia, jos sen sisältö koetaan turvalliseksi ja mielekkääksi. Siksi etsivän harrastustoiminnan tulee kohdentua kaikkiin eri lajeihin. Etsivässä harrastustoiminnassa tulee keskittyä niihin perheisiin, joissa ei ole harrastamisen kulttuuria tai jotka kärsivät matalasta tulotasosta.

Liikuntaneuvonnan ja kulttuuriharrastuksiin ohjaaminen Ohjaamossa ovat hyviä lisäyksiä. Ohjaamo toimii hyvin, mutta toimintaa, johon nuoria ohjata, ei ole riittävästi. Valtion kannattaa panostaa harrastamiseen liittyvän tietopohjan vahvistamiseen, harrastusten tarjoaminen sen sijaan on kuntien ja harrastusten järjestäjien tehtävä.

Terveystieteiden, sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulainsäädännön uudistamiset ovat olennaisia nuoria koskevia uudistuksia. Myös sosiaaliturvan uudistaminen on tärkeä uudistus, jossa nuorten näkökulma tulee ottaa huomioon.

Lastensuojelulaissa tulee huomioida myös ns. hatkalaiset eli lastensuojelulaitoksista luvatta poistuvat nuoret. Näiden erityisen haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tilanteen kohentamiseen tarvitaan käytänteiden ja ohjeistusten uusimista sekä entistä selkeämpää työnjakoa.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

Tavoite 4: Nuorella on pääsy oikea-aikaisiin ja laadukkaisiin mielenterveyspalveluihin

Tavoite 5: Mielekäs vapaa-ajan toiminta vahvistaa nuorten mielen hyvinvointia

Toinen kori painottuu nuorten mielenterveyspalveluihin ja mielekkääseen vapaa-ajan toimintaan. Ohjelmassa on hyvä tunnistaa mielen hyvinvoinnin tukemisen ja ennaltaehkäisyn keinot lasten ja nuorten arjessa. Esimerkiksi kouluilla ja oppilaitoksilla on suuri merkitys mielen hyvinvoinnin edistämässä. Mielenterveydelle tärkeitä taitoja, kuten tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja resilienssiä harjoitellaan ja tuetaan oppimisympäristöissä. Tätäkin työtä tulisi ohjata vahvemmin tehtäväksi monialaisena yhteistyönä.

Matalan kynnyksen palvelujen chatin ja walk-inin osalta ohjelmassa ei ole tarkennettu, ovatko niistä vastuussa kunnat vai hyvinvointialueet. Myös kulttuurilähetteen ja elintapaohjauksen osalta puuttuu tarkennus, minkä tahon odotetaan ottavan vastuu ohjaamisesta.

Ohjelman kirjaus ”Tiivistetään sosiaali- ja terveysministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön välistä yhteistyötä, jossa tunnistetaan interventoiden ja ohjauksen paikat” on siinä mielessä erikoinen, että käytännön ohjaus tapahtuu mm. kunnissa. Tunnistamisessa kannattaa siis kysyä niiltä, jotka ohjausta tekevät. Liikuntaan ja kulttuuriin ohjaaminen on sinänsä kannatettavaa, mutta jää epäselväksi, tuntee ministeriö toimintoja ja niiden määrää, eli onko ohjattavia toimintoja tarpeeksi.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Tavoite 6: Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon vahvistuvat

Tavoite 7: Nuorten turvallisuuden tunne ja turvallisuus vahvistuvat

Tavoite 8: Yhteisöllisyyttä, yhdenvertaisuutta ja resilienssiä nuorten elämässä tuetaan

Nuorten rooli aktiivisina toimijoina omassa elämässään tulisi näkyä ohjelmassa paremmin. Nyt osallisuus ymmärretään lähinnä vaikuttamisen ja osallistumismahdollisuuksien lisäämisen kautta. Olisi tärkeää painottaa tavoitteissa osallisuuden kokemuksen vahvistumista ja sitä kautta omaan elämään, yhteisöön ja laajemmin yhteiskuntaan kiinnittymistä.

Valtionhallinnossa tulisi huomioida ns. tavallisten nuorten kuuleminen osana päätöksentekoa. Paremman kuulemisen tavan etsiminen voitaisiin antaa esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta valtion nuorisoneuvostolle yhteistyössä oikeusministeriön kanssa.

VANUPO:n ja oikeusministeriön nuoriso- ja jengirikollisuuden vastaisen toimintaohjelman yhteensovittaminen on kannatettavaa. Helsingin kaupunki on kuitenkin huolissaan puutteellisesta kaupunkipolitiikan ymmärtämisestä VANUPO:ssa. Ohjelmassa olisi ymmärrettävä pääkaupunkiseudun ja muiden suurten kaupunkien olevan eri tilanteessa nuorten turvallisuuteen liittyvien haasteiden kanssa kuin muiden kuntien. Kaupungeissa huolta herättäviä nuorten tiivistyneitä kaveriporukoita pystytään tunnistamaan tietyillä alueilla.

Opetushenkilöstön painottaminen ei ole olennaisin kärki sinänsä tärkeän asian tarkastelussa. On huoli siitä, onko valtion nuorisopolitiikassa liiaksi odotuksia pelkästään koulun mahdollisuuksiin ratkaista nuorten ongelmia. Koulut ja oppilaitokset ovat keskeisiä toimijoita, koska niissä käy koko ikäluokka. Ne eivät kuitenkaan voi toimia yksin, koska toiminta kattaa vain osan päivästä.

Konkreettisina panostuksina voitaisiin kokeilla alueellisia toimintatapoja, jossa keskitytään monialaisesti ja monitoimijaisesti alueella oleviin haasteisiin ja nuorten auttamiseen. Alueelliseen työhön tulisi osoittaa pysyviä resursseja, jotta työskentely esimerkiksi väkivallalla ja rikoksilla oireilevien nuorten ryhmien sekä yksilöiden kanssa voidaan turvata.

Ankkuritoiminta on hyvä malli, jota tulee jatkaa. Samalla nuorisotyön roolia ankkuritoiminnassa tulee vahvistaa. Lisäksi tulee ratkaista tietosuojaan liittyviä haasteita; ankkurin yhteistoiminta soten ja psykiatrisen sairaanhoidon kanssa on haaste, sillä nuorisotyössä ei voida osallistua asiakasvalintaan, jolloin nuoriso-ohjaajia ei saada nuoren tueksi ilman vanhempien erillistä lupaa. Tällöin nuorelta jää puuttumaan mahdollisuus saada myös nuorisotyöllistä tukea ongelmiinsa.

Nuorten resilienssin vahvistaminen ei ole pelkästään yhteisöllisyyskysymys. Nuoren psyykkisen joustavuuden kehittyminen vaatii pidempiaikaisia kasvatukseen liittyviä toimia.

Suurin osa kolmannen korin tehtävistä on kuntien vastuulla. Hyvän kuntatalouden tukeminen on aivan keskeistä, jotta ohjelmassa asetettaviin tavoitteisiin voidaan päästä.

Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset

Helsingin kaupunki huomauttaa, että ohjelmassa mainittu nuorisotyön aluekoordinaatio ei Etelä-Suomessa tällä hetkellä toteudu.

Kunnallisen perusnuorisotyön kohdalla jo otsikko on virheellinen; ohjelmassa pitäisi puhua kunnallisesta nuorisotyöstä, ei ”perusnuorisotyöstä”. Kunnat tekevät monipuolista nuorisotyötä eri muodoissa sekä erilaista kohdennettua nuorisotyötä. Mikäli opetus- ja kulttuuriministeriö haluaa vahvistaa kunnallista nuorisotyötä, sen on kuultava kuntia ja hahmotettava paremmin kunnallisen

nuorisotyön toimintaa. Ministeriön täytyy vahvistaa myös omaa kaupunkipoliittista osaamistaan, jotta nuorisotyön kehittäminen on mahdollista.

Kunnallisessa nuorisotyössä on ymmärrettävä, että se vaatii resursseja; esimerkiksi kohdennettu nuorisotyö vaatii rauhallista nuorisotyön ammattilaisten läsnäoloa nuorille, eikä nuorisotyötä voi lähestyä pelkästään resurssitehokkuuden kannalta. Nuorisotyön myötä nuorille on tarjolla turvallisia aikuisia, ja kuntataloudessa tulisi turvata, että ammattilaisia on tarpeeksi.

Ohjelmassa esitetyt laatutavoitteet ovat sinänsä hyviä. NuoDo-dokumentaatiojärjestelmän nostaminen esiin velvoittavana on kuitenkin ongelmallista, koska järjestelmä ei tällä hetkellä vastaa isompien kuntien tarpeita.

Ohjelmassa mainittu ohjaus- ja palveluverkostojen kehittäminen ja TE-muutos sekä hyvinvointialueiden työ vaativat vielä selkeämmän rakenteen toimiakseen.

Painopisteet nuorisualan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

Ohjelma ei kuvaa riittävän konkreettisesti sitä, minkälaiseen toimintaan ja minkälaisia osaamiskeskustoja ohjelman perusteella ollaan valmiita tukemaan. Tavoitteiden yleisluontoisuus jättää jatkovalmistelun liian avoimeksi.

Ohjelman kohta nuorten hyvinvoinnin edistämisestä nuorisotyön keinoin ei avaa konkreettisesti, millaisia nuorisotyöllisiä menetelmiä tarkalleen aiotaan korostaa ja vahvistaa. Myöskään nuorten hyvinvointityön johtamisen tukea koskeva kohta ei ole tarpeeksi konkreettinen.

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisualan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

Tavoite laajentaa Erasmus+ ja solidaarisuusjoukkoja on hyvä asia. Suomen nuorisotyön kärjet ovat hyviä. Helsingin kaupunki kuitenkin toteaa, että yhdenvertaisuus tulisi nostaa yhdeksi kärjeksi, niin tärkeä aihe se on suurelle osalle nuorista useiden eri tietolähteiden perusteella.

Muita näkemyksiä ohjelmasta

Yleishuomioita lausuntokierrokselta olevasta ohjelmasta

Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma (VANUPO) kokoaa hallituskausittain tavoitteet ja toimenpidekokonaisuudet nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Ohjelmassa on nuorisopoliittisten toimenpiteiden lisäksi myös mm. koulutuspolitiikkaan ja työllisyyspolitiikkaan liittyviä toimenpiteitä. Hallitus toimeenpanee ohjelmaa vuosien 2024–2027 aikana. Toimenpidekokonaisuudet on ohjelmassa jaettu kolmeen koriin.

Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan ohjelma on kirjattu hyvin yleisellä tasolla. Se ei sisällä riittävän selkeitä linjauksia ja valintoja, jotta se pystyisi ohjaamaan valtakunnallista nuorisopoliittikan kehitystä seuraavina vuosina. Ohjelma kokoaa yhteen eri hallinnonalojen toimia, mutta ei luo yhtenäistä kokonaiskuvaa kehittämisen suunnista. Konkreettiset toimenpiteet ja mittarit tulisi määritellä tarkemmin, jotta ohjelma ohjaisi vastuutahojen toimintaa paremmin.

Ohjelmassa ei oteta riittävästi huomioon kaupunkien tarpeita ja alueellisia erityispiirteitä. Kaupunkien koot ja nuorten määrän kehitys eri alueilla tulisi huomioida ohjelmassa ja sen pohjalta myöhemmin jaettavassa rahoituksessa paremmin. Helsinki poikkeaa usealla tavalla muista Suomen kaupungeista ja kunnista. Nuorten tarpeet ovat erilaisia, kun puhutaan kasvukeskuksista ja segregatian ja maahanmuuton suhteen erilaisista kunnista. Nuoret ovat moninainen ryhmä, jolla on

erilaisia tarpeita niin kaupunkien sisällä kuin kaupunkien ja kuntien välillä. Erityisesti polarisaation ja segregaaation keskittymistä tulisi tarkastella ja kohdentaa toimia sen ehkäisyyn selkeämmin.

Helsingissä nämä ilmiöt ovat omassa mittakaavassaan; esimerkiksi asuinalueiden erot Helsingissä ovat vastaavia kuin kaupunkien väliset erot muualla maassa. Ohjelmassa olisi hyvä tuoda esiin väestönkasvun tai -laskun vaikutuksia nuorisotyölle sekä korostaa kaupunkien erityistä tehtävää nuorten elinolojen kohentajana, koska tulevaisuudessa suurin osa nuorista tulee asumaan kaupunkimaisissa kunnissa.

Vihapuheeseen sekä nuorten rikoksilla oireilevaan käytökseen tulisi panostaa nykyisen hallituskauden aikana. Tiedolla johtaminen ja vankka tutkimusnäyttö sekä hyvien käytäntöjen löytäminen on erityisen tärkeää. On myös tärkeää, että nuorista puhutaan kunnioittavasti samalla kuin olemassa oleviin ongelmiin etsitään ratkaisuja.

Ohjelmassa korostetaan liikuntaa nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi, mutta kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja rasmin ehkäisy jätetään vähemmälle huomiolle, vaikka nämä ovat nuorilta saadun palautteen ja viimeisten kouluterveyskyselyn tulosten valossa nuorten hyvinvointia vahvasti haastavia ilmiöitä. Nuorten päihteiden käyttöön ja erityisesti nikotiinituotteiden ja sähkösavukkeiden käyttöön tulisi puuttua myös nuorisotyön keinoin. Suomi on johtava huumekuolemien maa, ja nuorten huumeisiin liittyvät kuolemat ovat yhä aivan liian yleisiä.

Ohjelmassa olisi tärkeää tunnistaa negatiivisten ilmiöiden keskeisimmät juurisyyt ja asettaa niiden ratkaisemiseen konkreettiset tavoitteet ja toimenpiteet. Ohjelmassa tulisi vahvasti ohjata monialaisen yhteistyön vahvistamiseen jo ennaltaehkäisyvaiheessa. Nuorten osallisuus tulisi huomioida jokaisessa vaiheessa, jotta toiminta nuorten kasvun ja elinolojen edistämiseksi olisi vaikuttavaa.

Kohti koordinoitua ja monialaista nuorisopolitiikkaa

Nuorisopolitiikan koordinoiminen on pitkäaikainen tavoite, joka on näkynyt sekä aikaisemmissa VANUPO- että LANUKE-ohjelmissa (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma). Nuorisopolitiikan koordinoiminen ja strategisuus tulisi olla nykyisellä hallituskaudella vahvemmin keskiössä niin, että valtionhallinnossa katsottaisiin nuorisopolitiikan uudelleen organisoimista, jotta tavoitteessa päästäisiin vihdoin konkreettisesti eteenpäin. Yksi tällainen kokeilu voisi olla nuorisopolitiikan keskittäminen valtioneuvoston kansliaan tai vaihtoehtoisesti entistäkin selkeämmin opetus- ja kulttuuriministeriöön, josta johdettaisiin ministeriöiden poikkihallinnollista nuorisopolitiikkaa ja valvottaisiin sen tuloksellisuutta.

Nuorisopolitiikan tulee pohjautua tutkittuun tietoon. Valtionhallinnossa on pitkään hyödynnetty varsinkin nuorisotutkimusverkoston tuottamia tutkimuksia, erityisesti nuorisobarometriä sekä lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimusta. Valtion nuorisoneuvoston vastatessa nuorisopolitiikan ja -tutkimuksen tuottamisesta sekä nuorisopolitiikan arvioinnista, neuvoston tutkimus- ja arviointitoimintaa sekä sen toiminnan tuloksellisuutta olisi hyvä lisätä. Lisäksi valtionhallinnossa tulisi selvittää, miten nuorisoneuvoston tuottamien arviointien tuloksia voisi ohjata käytännön kokeiluihin.

Valtionhallinnon tehtävä nuorisopolitiikassa on strateginen, lainsäädännöllinen ja tietoa tuottava. Nuoria pyritään kuulemaan mm. valtion nuorisoneuvoston kautta sekä sisällyttämällä erilaisia osallisuusmuotoja nuorten kuulemisessa. Olisi kuitenkin hyvä, että valtio kokoaisi esimerkiksi raadin nuorista koulujen tai kunnallisen nuorisotyön kautta, jotta tavallisia nuoria kuultaisiin paremmin päätöksenteossa.

Salminen Kaarina

Helsingin kaupunki - Helsingin kaupunginhallitus 22.1.2024 § 41